

PELS RIJCKEN

Landsadvocaat

Advies

voor [REDACTED] en [REDACTED] (Ministerie van Financiën)
van [REDACTED] (kantoor landsadvocaat)
datum 4 mei 2021
inzake Toegang e-mail (oud)medewerkers voor onderzoek PWC
zaaknr 11016033

1 Inleiding

1.1 De vraag

- 1.1.1 De Minister-President heeft tijdens het debat over het rapport van de Parlementaire Ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag van 19 januari 2021¹ aan de Tweede Kamer toegezegd dat een extern onderzoek zal worden ingesteld naar de gebeurtenissen rondom een memo uit 2017. Dit memo betrof onderzoek naar de rechtmatigheid en het stopzetten van kinderopvangtoeslag door de Belastingdienst en klacht-, bezwaar en beroepsprocedures daarover.
- 1.1.2 De toezegging volgde op gestelde Kamervragen.² De staatssecretaris van Financiën heeft de Tweede Kamer hierna geïnformeerd dat het onderzoeksrapport in ieder geval antwoorden op de gestelde Kamervragen zal moeten bevatten.³
- 1.1.3 Voor de aanbesteding van het onderzoek is een concept onderzoeksopdracht geformuleerd. In de onderzoeksopdracht staat dat het onderzoek is toegezegd aan de Tweede Kamer om de Kamervragen te kunnen beantwoorden en zijn centrale onderzoeksvragen geformuleerd. Deze onderzoeksvragen betreffen in de kern wie in de periode maart 2017 tot november 2020 het memo gekregen hebben (via de mail, fysiek of op andere wijze) en wat er in besprekingen in de week van 3 juni 2019 in verschillende bijeenkomsten aan de orde is gekomen. In de toelichting op de onderzoeksvragen staat dat de Kamervragen zijn geoperationaliseerd in de centrale onderzoeksvragen en dat het onderzoek niet is gericht op beantwoording van de Kamervragen. Als voorwaarde is gesteld dat de onafhankelijkheid van de onderzoekers

¹ Handelingen II 2020/21, nr. 45.

² Aankhangsel Handelingen II, 2020/21, 1363.

³ Kamerstukken II, 2020/21, 35510, nr. 48, p. 1.

is gewaarborgd. De uitvoering van het onderzoek is gegund aan PricewaterhouseCoopers Advisory N.V. (PwC).

- 1.1.4 PwC heeft de secretaris-generaal (SG) van het ministerie van Financiën (ministerie) op 7 april 2021 ten behoeve van het onderzoek verzocht om alle e-mails uit de mailboxen van 33 personen (betrokkenen), waaronder zowel (voormalig) ministers en staatssecretarissen van Financiën als (voormalig) ambtenaren van het ministerie, uit de periode maart 2017 (of zoveel later als de betrokkene in functie kwam) tot 7 april 2021.
- 1.1.5 PwC heeft verzocht om de e-mails van deze 33 betrokkenen omdat PwC, op grond van hun functie, verklaringen afgelegd tegenover de Parlementaire Onderzoekingscommissie Kinderopvangtoeslag of een e-mail van 3 juni 2019, vermoedt dat die e-mails relevant kunnen zijn voor het onderzoek.
- 1.1.6 De vraag is hoe het verzoek van PwC zich verhoudt tot het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer van de (voormalig) bewindspersonen en (voormalig) ambtenaren en tot de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG).

1.2 De overeenkomst met PwC

- 1.2.1 Voor de uitvoering van het onderzoek hebben de Staat der Nederlanden (de Staat) en PwC een overeenkomst van opdracht gesloten (de onderzoeksopdracht).
- 1.2.2 Met betrekking tot de verwerking van persoonsgegevens door PwC ten behoeve van de Staat bij de uitvoering van de ondezoeksopdracht hebben de Staat en PwC een verwerkersovereenkomst, als bedoeld in artikel 28, derde lid, AVG, gesloten.

1.3 De voorgenomen verwerking van e-mail

- 1.3.1 In een memo van 7 april 2021 betreffende digitale gegevensverwerking beschrijft PwC het proces van forensisch verwerken van digitale gegevens. Dit proces houdt op hoofdlijnen het volgende in.

(a) Brongegevens worden van de mailserver van het ministerie op een externe gegevensdrager gekopieerd. De werkzaamheden aan de mailserver van het ministerie en het kopiëren van de brongegevens naar de externe gegevensdrager worden door IT-specialisten van het ministerie uitgevoerd. Ter waarborging van de onafhankelijkheid van PwC gebeurt dit in bijzijn en met instructie van de forensische IT-experts van PwC. Hierbij kan ook een waarnemer van het ministerie aanwezig zijn. Hoewel dit niet expliciet is benoemd gaan wij ervan uit dat dit alle e-mails betreft op de e-mailaccounts bij het ministerie van alle 33 personen genoemd in het verzoek van PwC van 7 april 2021 uit de periode van maart 2017 tot 7 april 2021.

(b) De gekopieerde data worden vervolgens van de externe gegevensdrager overgezet op een standalone computer⁴ van het ministerie waarop forensische software van PwC is geïnstalleerd. Hierdoor worden de brongegevens doorzoekbaar gemaakt met de forensische software van PwC. Dit vindt plaats op het ministerie. De externe gegevensdrager en de standalone computer blijven op het ministerie.

(c) Forensische IT-experts van PwC filteren de brongegevens op de standalone computer met de daarop geïnstalleerde forensische software van PwC aan de hand van een door PwC voor het onderzoek opgestelde zoekstrategie. Hierdoor ontstaat een gefilterde dataset.

(d) Forensische IT-experts van PwC kopiëren de gefilterde dataset naar een nieuwe externe gegevensdrager en transporteren deze gegevensdrager naar het onderzoeksteam van PwC op een locatie van PwC.

(e) PwC laadt de gefilterde dataset in op het onderzoekstelsel van PwC. Dit onderzoekstelsel is in beheer bij PwC. Alle ingeladen documenten krijgen een uniek nummer.

(f) Onderzoekers van PwC beoordelen de gefilterde data. Het oordeel van een onderzoeker wordt middels het vierogenprincipe gevalideerd door een senior onderzoeker. Wordt nog privécorrespondentie aangetroffen, dan zal deze als zodanig worden gemarkeerd door de onderzoeker en van het onderzoek worden uitgesloten.

(g) Documenten blijven na beoordeling in het onderzoekstelsel. In de conceptrapportage worden verwijzingen opgenomen naar documenten aan de hand van de unieke nummers die in het onderzoekstelsel aan die documenten zijn toegekend.

(h) Bij het delen van de conceptrapportage blijven documenten in het onderzoekstelsel. In het onderzoekstelsel wordt een aparte sectie ingericht om documenten te delen met het ministerie.

1.4 Interne regelingen met betrekking tot e-mail

1.4.1 Artikel 4.3 van de Gedragscode Integriteit Rijk (GIT)⁵ betreft (privé)gebruik van middelen en voorzieningen en staat gepast privégebruik van email toe.

⁴ Standalone wil zeggen zonder netwerk- of internetverbinding.

⁵ *Stcrt.* 2009, 71141, tevens opgenomen als bijlage 4 bij het Personeelsreglement, versie 1.03 van 27 oktober 2020 (Personeelsreglement).

- 1.4.2 Artikel 3.2 van de Gedragscode omtrent Internet en e-mail van het Ministerie van Financiën⁶, van mei 2000 en aangepast in september 2002, staat werknemers incidenteel en kortstondig gebruik van e-mailfaciliteiten van het ministerie voor privédoeleinden toe binnen bepaalde grenzen. Paragraaf 4 betreft controle van e-mailgebruik. Steekproefsgewijze controle kan plaatsvinden aan de hand van geanonimiseerde gegevens. Bij duidelijke aanwijzingen van handelingen in strijd met de gedragscode kunnen niet-geanonimiseerde gegevens bekeken worden. Bij een redelijk vermoeden van ongeoorloofd handelen in strijd met de gedragscode kunnen e-mailberichten, ook die voor privégebruik, gecontroleerd en geopend worden.
- 1.4.3 De gedragsregeling voor de digitale werkomgeving⁷ van 23 juni 2016 staat beperkt privégebruik van de digitale werkomgeving toe, mits dit niet storend is voor de dagelijkse werkzaamheden of extra belastend is voor het computernetwerk. De gedragsregeling verwijst voor geautomatiseerde monitoring van loggegevens naar departementale regelingen en staat persoonsgerichte controle alleen toe bij een vermoeden van een integriteitsschending of ander plichtverzuim. Over toegang in verband met de continuïteit van de werkzaamheden bepaalt de regeling:

“Als je langdurig niet aanspreekbaar bent, bijvoorbeeld door ziekte, langdurige vakantie of detentie of andere vormen van langdurige afwezigheid, dan kan het noodzakelijk zijn dat aan derden toegang wordt verschaft tot jouw inlog-account en digitale werkomgeving, vanuit het oogpunt van de continuïteit van de werkzaamheden. Voor die situatie geldt een noodprocedure²⁸. Je direct leidinggevende zal eerst jouw toestemming vragen. In overleg met de Functionaris Gegevensbescherming zal je leidinggevende een afweging maken tussen het belang van de dienst en het belang van jouw privacy. Je direct leidinggevende stelt jou en de BVA daarna van het besluit in kennis. Als de toegang noodzakelijk is, kan je direct leidinggevende onderbouwd bij de BVA van de ICT beheerorganisatie toegang vragen tot je Digitale werkomgeving. In geval van jouw overlijden kan je leidinggevende onderbouwd samen met de BVA vanuit het vier-ogenprincipe toegang tot jouw Digitale werkomgeving verkrijgen. In al deze situaties wordt in principe alleen gekeken naar werk gerelateerde informatie.”

De noodprocedure waarnaar wordt verwezen is ons niet bekend.

- 1.4.4 De Baseline Intern Persoonsgericht Onderzoek na een integriteits- of beveiligingsincident (BIPO) van 18 mei 2020⁸ betreft, kort gezegd, het proces van intern persoonsgericht vooronderzoek en onderzoek naar aanleiding van een melding of signalen van een integriteitsschending of een beveiligingsincident. Onderzoek naar e-mail kan hiervan onderdeel uitmaken. Het BIPO vermeldt ten aanzien van het

⁶ Bijlage 6 bij het Personeelsreglement.

⁷ Bijlage 9 bij het Personeelsreglement.

⁸ Versie 1, niet opgenomen als bijlage bij het Personeelsreglement.

vooronderzoek dat bij onderzoeksmethoden die de persoonlijk levenssfeer van betrokkenen raken vooraf wordt getoetst aan proportionaliteit en subsidiariteit. Ten aanzien van het onderzoek stelt het BIPO, onder meer, voorop dat het bevoegd gezag beslist tot de inzet van methoden en de proportionaliteit en subsidiariteit daarvan bewaakt, en dat medewerkers ermee bekend zijn dat en hoe onderzoek aan communicatiemiddelen kan worden gedaan (kenbaarheidsvereiste). Het BIPO benoemt de belangrijkste onderzoeksmethoden, waaronder onderzoek van de (fysieke en/of digitale) werkomgeving en van telecommunicatie. Over onderzoek naar de digitale werkomgeving houdt het BIPO in dat bij een vermoeden dat de werkomgeving informatie bevat die belangrijk is voor het onderzoek, het belangrijk is een exacte digitale kopie daarvan te maken als basis voor het onderzoek. Over onderzoek naar telecommunicatie houdt het BIPO samengevat in dat voor controle van e-mail het bevoegd gezag toestemming dient te geven, een duidelijke rechtvaardiging is vereist en moet worden voldaan aan het kenbaarheidsvereiste en aan de beginselen van proportionaliteit en subsidiariteit. Het BIPO verwijst daarbij naar de Gedragsregeling digitale werkomgeving.

2 Juridisch kader

2.1 Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM)

- 2.1.1 Op grond van artikel 8, eerste lid van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) heeft eenieder recht op respect voor zijn privé leven, zijn familie- en gezinsleven, zijn woning en zijn correspondentie. Op grond van artikel 8, tweede lid, EVRM is geen inmenging van enig openbaar gezag toegestaan in de uitoefening van dit recht, dan voor zover bij de wet is voorzien en in een democratische samenleving noodzakelijk is in het belang van de nationale veiligheid, de openbare veiligheid of het economisch welzijn van het land, het voorkomen van wanordelijkheden en strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede zeden of voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.
- 2.1.2 Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) heeft geoordeeld dat de toepasselijkheid van artikel 8 EVRM zich ook kan uitstrekken tot e-mail in het kader van werk. Een belangrijke maar niet allesbepalende factor daarbij is of er sprake is van een 'reasonable expectation of privacy', waarbij betekenis toekomt in hoeverre een werknemer vooraf is geïnformeerd dat van zijn e-mail kennis kan worden genomen door de werkgever.⁹

⁹ Zie bijvoorbeeld EHRM 3 april 2007, ECLI:NL:CE:2007:0403JUD006261700 (Copland t. Verenigd Koninkrijk) rov. 41 en EHRM 12-01-2016, ECLI:CE:ECHR:2016:0112JUD006149608 (Bărbulescu t.. Roemenië) EHRM 12-01-2016, ECLI:CE:ECHR:2016:0112JUD006149608 (Bărbulescu t.. Roemenië) rov. 73.

- 2.1.3 Indien e-mail onder de bescherming van artikel 8, eerste lid, EVRM valt is een inbreuk op die bescherming op grond van artikel 8, tweede lid, EVRM slechts gerechtvaardigd indien deze is voorzien bij wet en noodzakelijk is in een democratische samenleving in het belang van de nationale veiligheid, de openbare veiligheid of het economisch welzijn van het land, het voorkomen van wanordelijkheden en strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede zeden of voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.

2.2 Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie (Handvest Grondrechten EU)

- 2.2.1 Op grond van artikel 7 Handvest Grondrechten EU heeft eenieder recht op eerbiediging van zijn privéleven, zijn familie- en gezinsleven, zijn woning en zijn communicatie.
- 2.2.2 Op grond van artikel 52, eerste lid, Handvest Grondrechten EU worden beperkingen op de uitoefening van de in het handvest erkende rechten en vrijheden bij wet gesteld, moeten die de wezenlijke inhoud van die rechten en vrijheden eerbiedigen en kunnen alleen met inachtneming van het evenredigheidsbeginsel beperkingen worden gesteld indien zij noodzakelijk zijn en daadwerkelijk beantwoorden aan door de Unie erkende doelstellingen van algemeen belang of aan de eisen van de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.
- 2.2.3 Op grond van artikel 52, derde lid, Handvest Grondrechten EU zijn de inhoud en reikwijdte van de rechten in het Handvest Grondrechten EU, voor zover zij corresponderen met rechten die zijn gegarandeerd door het EVRM, dezelfde als die welke er door genoemd verdrag aan worden toegekend.
- 2.2.4 Het Hof van Justitie van de Europese Unie heeft bevestigd dat artikel 7 Handvest Grondrechten EU dezelfde betekenis en reikwijdte heeft als artikel 8 EVRM, zoals uitgelegd oor het EHRM.¹⁰

2.3 Algemene verordening gegevensbescherming (AVG)

- 2.3.1 Artikel 4, aanhef en onder 7, AVG definieert «verwerkingsverantwoordelijke» (verantwoordelijke) als:

een natuurlijke persoon of rechtspersoon, een overheidsinstantie, een dienst of een ander orgaan die/dat, alleen of samen met anderen, het doel van en de middelen voor de verwerking van persoonsgegevens vaststelt.

- 2.3.2 Artikel 4, aanhef en onder 8, AVG definieert «verwerker» als:

¹⁰ Hof van Justitie van de Europese Unie 14 februari 2019, ECLI;EU;C-2019:122 (Buivids) rov. 65 en daarin genoemde eerdere uitspraken.

een natuurlijke persoon of rechtspersoon, een overheidsinstantie, een dienst of een ander orgaan die/dat ten behoeve van de verwerkingsverantwoordelijke persoonsgegevens verwerkt.

- 2.3.3 Artikel 6, eerste lid, AVG vereist voor de verwerking van persoonsgegevens een grondslag. Verwerkingsgrondslagen zijn naast toestemming van de betrokkene, als bedoeld in artikel 6, eerste lid, aanhef en onder a, AVG onder meer dat de verwerking noodzakelijk is:
- (c) om te voldoen aan een wettelijke verplichting die op de verwerkingsverantwoordelijke rust, als bedoeld in artikel 6, eerste lid, aanhef en onder c, AVG;
 - (e) de vervulling van een taak van algemeen belang of van een taak in het kader van de uitoefening van het openbaar gezag dat aan de verwerkingsverantwoordelijke is opgedragen (publiekrechtelijke taak), als bedoeld in artikel 6, eerste lid, aanhef en onder e, AVG, en
 - (f) voor de behartiging van de gerechtvaardigde belangen van de verwerkingsverantwoordelijke of van een derde, behalve wanneer de belangen of de grondrechten en de fundamentele vrijheden van de betrokkene die tot bescherming van persoonsgegevens nopen, zwaarder wegen dan die belangen (gerechtvaardigd belang), als bedoeld in artikel 6, eerste lid, aanhef en onder f, AVG.
- 2.3.4 Op grond van artikel 6, eerste lid, laatste zin, AVG kunnen overheidsinstanties een verwerking in het kader van de uitoefening van hun taken niet baseren op een gerechtvaardigd belang, als bedoeld in artikel 6, eerste lid, aanhef en onder f, AVG.
- 2.3.5 Het vereiste dat de verwerking kwalificeert als noodzakelijk voor de vervulling van een publiekrechtelijke taak houdt in dat bij de gegevensverwerking moet zijn voldaan aan de beginselen van proportionaliteit en subsidiariteit.
- 2.3.6 Het proportionaliteitsbeginsel houdt in dat de nadelige gevolgen van verwerking van persoonsgegevens voor de personen waarop die gegevens betrekking hebben niet onevenredig mag zijn in verhouding tot het met die verwerking te dienen doel.
- 2.3.7 Het subsidiariteitsbeginsel brengt mee dat geen persoonsgegevens mogen worden verwerkt als het daarmee te dienen doel met voor betrokkenen minder bezwarende maatregelen kan worden bereikt.
- 2.3.8 Op grond van artikel 13, eerste lid, AVG dient de verantwoordelijke, die persoonsgegevens bij de betrokkene verkrijgt, de betrokkene te informeren over:
- a) de identiteit en de contactgegevens van de verwerkingsverantwoordelijke;
 - b) in voorkomend geval, de contactgegevens van de functionaris voor gegevensbescherming;

- c) de verwerkingsdoeleinden waarvoor de persoonsgegevens zijn bestemd, alsook de rechtsgrond voor de verwerking;
- d) in voorkomend geval, de ontvangers of categorieën van ontvangers van de persoonsgegevens;
- (...)

2.3.9 Op grond van artikel 13, tweede lid, AVG dient de verantwoordelijke, die persoonsgegevens bij de betrokkene verkrijgt, om een behoorlijke en transparante verwerking te waarborgen de betrokkene tevens te informeren over, onder meer:

- a) de periode gedurende welke de persoonsgegevens zullen worden opgeslagen, of indien dat niet mogelijk is, de criteria ter bepaling van die termijn;
- b) dat de betrokkene het recht heeft de verwerkingsverantwoordelijke te verzoeken om inzage van en rectificatie of wissing van de persoonsgegevens of beperking van de hem betreffende verwerking, alsmede het recht tegen de verwerking bezwaar te maken en het recht op gegevensoverdraagbaarheid;
- (...)
- d) dat de betrokkene het recht heeft een klacht in te dienen bij een toezichthoudende autoriteit;
- (...).

2.4 Wet kinderopvang en organisatiebesluiten ministerie van Financiën

2.4.1 Op grond van artikel 1.3, eerste lid, van de Wet kinderopvang is de uitvoering van het toekennen, uitbetalen en terugvorderen van de kinderopvangtoeslag opgedragen aan de Belastingdienst/Toeslagen.

2.4.2 De Belastingdienst is onderdeel van het ministerie van Financiën. De staatssecretaris van Financiën- Toeslagen en Douane is op grond van artikel 2 van het Besluit van de Minister van Financiën van 12 februari 2020, belast met de aangelegenheid toeslagen betreffende de Belastingdienst.

2.4.3 Op grond van artikel 10 van het Organisatiebesluit Ministerie van Financiën 2020 zijn het Directoraat-Generaal Belastingdienst en, per 1 juli 2020, het Directoraat-Generaal Toeslagen dienstsonderdelen van het ministerie van Financiën.

2.4.4 Op grond van artikel 2 van het Organisatiebesluit Directoraten-Generaal Belastingdienst, Toeslagen en Douane 2021 vormen het Directoraat-Generaal Belastingdienst, het Directoraat-Generaal Toeslagen en het Directoraat-Generaal Douane samen de Belastingdienst.

2.5 Grondwet

- 2.5.1 Op grond van artikel 43 van de Grondwet (Gw) worden ministers bij koninklijk besluit benoemd en ontslagen.
- 2.5.2 Op grond van artikel 44 Gw worden bij koninklijk besluit ministeries ingesteld en staan ministeries onder leiding van een minister.
- 2.5.3 Op grond van artikel 46, eerste lid, Gw worden staatssecretarissen bij koninklijk besluit benoemd en ontslagen. Op grond van artikel 46, tweede lid, Gw treedt een staatssecretaris in de gevallen waarin de minister het nodig acht en met inachtneming van diens aanwijzingen, in zijn plaats als minister op, waarbij de staatssecretaris uit dien hoofde verantwoordelijk is, onverminderd de verantwoordelijkheid van de minister.
- 2.5.4 Op grond van artikel 68 Gw geven de ministers en de staatssecretarissen de kamers elk afzonderlijk en in verenigde vergadering mondeling of schriftelijk de door een of meer leden verlangde inlichtingen waarvan het verstrekken niet in strijd is met het belang van de staat.

2.6 Wet op de ondernemingsraden

- 2.6.1 Op grond van artikel 27, eerste lid, aanhef en onder k, van de Wet op de ondernemingsraden (Wor) heeft de ondernemer de instemming van de ondernemingsraad voor elk door hem voorgenomen besluit tot vaststelling, wijziging of intrekking van een regeling omtrent het verwerken van alsmede de bescherming van de persoonsgegevens van de in de onderneming werkzame personen.

3 Beoordeling

3.1 Inleiding

- 3.1.1 Voor de beoordeling wordt hieronder achtereenvolgens ingegaan op:
- de verhouding tussen artikel 8 EVRM en de Algemene verordening gegevensbescherming (paragraaf 3.2)
 - verantwoordelijkheden (paragraaf 3.3)
 - grondslag (paragraaf 3.4)
 - noodzaak (paragraaf 3.5)
 - transparantie (paragraaf 3.6)
 - positie ondernemingsraad (paragraaf 3.7)

3.2 De verhouding tussen artikel 8 EVRM en de Algemene verordening gegevensbescherming

- 3.2.1 Op grond van artikel 52, derde lid, Handvest Grondrechten EU kent artikel 7 Handvest Grondrechten EU dezelfde reikwijdte en beperkingen als artikel 8 EVRM. Blijkens overweging 4 van de Preambule bij de AVG eerbiedigt de AVG alle grondrechten alsook de vrijheden en beginselen die zijn erkend in het Handvest Grondrechten EU zoals dat in de Verdragen van de Europese Unie is verankerd, met name de eerbiediging van het privéleven en communicatie.
- 3.2.2 Op grond hiervan ligt het in de rede dat een verwerking van persoonsgegevens die voldoet aan de AVG niet in strijd is met artikel 8 EVRM.¹¹ Zo is in rechtspraak ook aangenomen ten aanzien van de Wet bescherming persoonsgegevens, die door de AVG is vervangen.¹² Bij de toepassing van de AVG dient de rechtspraak over artikel 8 EVRM in aanmerking te worden genomen.
- 3.2.3 Om deze redenen nemen wij bij de beoordeling de AVG tot uitgangspunt.

3.3 Verantwoordelijkheden

- 3.3.1 De AVG onderscheidt de verantwoordelijke die doel en middelen van de verwerking vaststelt en de verwerker die persoonsgegevens ten behoeve van de verantwoordelijke verwerkt. De verantwoordelijke die gegevens laat verwerken door een verwerker behoudt de zeggenschap over de verwerking door de verwerker. De verwerker dient bij de verwerking de instructies van de verantwoordelijke op te volgen.
- 3.3.2 Doel van de verwerking is wat met de verwerking wordt beoogd. De middelen voor de verwerking worden gevormd door wat daartoe wordt gebruikt en zijn niet beperkt tot de technische middelen, maar betreffen bijvoorbeeld ook de gegevens die worden gebruikt en de wijze waarop de gegevens worden verwerkt.
- 3.3.3 Het Europees Comité voor gegevensbescherming¹³ (het Comité) heeft concept richtsnoeren opgesteld over de begrippen verantwoordelijke en verwerker in de AVG.¹⁴ Hierin benadrukt het Comité dat de begrippen verantwoordelijke en verwerker functionele begrippen zijn die beogen verantwoordelijkheden toe te delen overeenkomstig de daadwerkelijke rol die partijen vervullen, wat meebrengt dat meer gekeken moet worden naar de feitelijke activiteiten die partijen vervullen dan naar de formele aanduiding in bijvoorbeeld een overeenkomst.

¹¹ Rechtbank Den Haag 5 februari 2020, ECLI:NL:RBDHA:2020:865 (SyRI), rov. 6.37.

¹² CRvB 10 juni 2009, ECLI:NL:CRVB:2009:BJ0711, rov. 5.3.

¹³ Het Europees Comité gegevensbescherming is ingesteld in artikel 68 AVG en bestaat uit de voorzitters van de nationale toezichthouders en de Europese Toezichthouder voor gegevensbescherming. Het heeft onder meer tot taak het uitvaardigen van richtlijnen om te bevorderen dat de AVG consequent wordt toegepast.

¹⁴ Guidelines 07/2020 on the concepts of controller and processor in the GDPR, adopted on 2 September 2020, version for public consultation (https://edpb.europa.eu/sites/edpb/files/consultation/edpb_guidelines_202007_controllerprocessor_en.pdf)

- 3.3.4 Als de wet een overheidsinstantie een taak toedeelt waaraan verwerking van persoonsgegevens inherent is, kan daaraan volgens het Comité in de regel ontleend worden dat de betreffende overheidsinstantie voor die verwerking de verantwoordelijke is, ook als dat niet uitdrukkelijk in de wet is bepaald. Volgt niet uit de wet wie voor een verwerking de verantwoordelijke is, dan moet voor het antwoord op de vraag wie voor die verwerking de verantwoordelijke is op basis van alle feiten en omstandigheden worden bepaald wie een beslissende invloed heeft op die verwerking. Hierbij kunnen bestaande rollen en professionele expertise in aanmerking genomen worden.
- 3.3.5 Het Comité geeft hierbij het voorbeeld van een advocatenkantoor dat persoonsgegevens verwerkt in het kader van de vertegenwoordiging van een cliënt. De opdracht tot vertegenwoordiging van de cliënt is niet specifiek gericht op die gegevensverwerking. Het advocatenkantoor heeft bij het vervullen van de opdracht een belangrijk mate van onafhankelijkheid, bijvoorbeeld om te bepalen welke informatie van belang is en hoe die te gebruiken en er zijn geen instructies van de cliënt ten aanzien van de verwerking door het advocatenkantoor. Het Comité ziet dan het advocatenkantoor als verantwoordelijke.
- 3.3.6 In een overeenkomst kan worden vastgelegd wie verantwoordelijke en wie verwerker is, maar dat kan volgens het Comité niet wegnemen dat de feitelijke omstandigheden bepalend blijven.
- 3.3.7 De vraag van PwC betreft e-mails van (voormalig) bewindspersonen en (voormalig) ambtenaren van het ministerie die zijn verzonden en ontvangen in het kader van hun taakuitvoering met gebruikmaking van e-mailaccounts die het ministerie hen daartoe ter beschikking heeft gesteld en die op e-mailservers van het ministerie zijn opgeslagen.
- 3.3.8 De minister van Financiën (minister) is op grond van artikel 43 Gw bij koninklijk besluit benoemd voor het betreffende werkteerrein en heeft op grond van artikel 44, eerste lid, Gw de leiding over het ministerie, waar de Belastingdienst deel van uitmaakt. Op grond van artikel 46, tweede lid, Gw treedt de staatssecretaris in plaats van de minister op indien de minister dit nodig acht en met inachtneming van de aanwijzingen van de minister. In de parlementaire geschiedenis bij de Wet bescherming persoonsgegevens is overwogen dat binnen de overheid op rijksniveau de afzonderlijke ministers als verantwoordelijke te kwalificeren zullen zijn.¹⁵ De privacyverklaring op de website van het ministerie vermeldt dat de minister de verantwoordelijke is voor de verwerkingen van persoonsgegevens van het

¹⁵ *Kamerstukken II 1997/98, 25892, nr. 3, p. 57.*

bestuursdepartement en de onder het ministerie ressorterende diensten en agentschappen.¹⁶

- 3.3.9 Gelet op het voorgaande ligt het in de rede dat de minister als verantwoordelijke moet worden aangemerkt voor de verwerking van de e-mails waarvan PwC de verstrekking verzoekt.¹⁷
- 3.3.10 Gelet op de verwerkersovereenkomst is er bij het sluiten van de onderzoeksopdracht kennelijk vanuit gegaan dat PwC de persoonsgegevens in de e-mails, na verstrekking ervan door het ministerie aan PwC, als verwerker ten behoeve van de minister gaat verwerken waarbij de minister ten aanzien van die verwerking door PwC de verantwoordelijke blijft. Gelet op hetgeen hiervoor is opgemerkt over de begrippen verantwoordelijke en verwerker plaatsen wij hierbij vraagtekens.
- 3.3.11 De opdracht aan PwC is niet primair het verwerken van gegevens maar het doen van onderzoek dat het verwerken van gegevens meebrengt. Bij de onderzoeksopdracht is de eis gesteld dat de onderzoekers onafhankelijk zijn. Het zal in het kader van deze onderzoeksopdracht dan ook uiteindelijk aan PwC zijn om te bepalen welke gegevens noodzakelijk zijn voor een goede uitvoering van het onderzoek en hoe PwC gegevens selecteert en analyseert.
- 3.3.12 Zo begrijpen wij ook het verzoek om verstrekking van e-mails van PwC en het proces van gegevensverwerking dat PwC heeft beschreven. Het verzoek betreft de volledige inhoud van de e-mailboxen van 33 (voormalig) bewindspersonen en (voormalig) ambtenaren met betrekking tot de periode van maart 2017 tot 7 april 2021. Het ministerie kopieert deze van de mailserver van het ministerie, zij het met instructie van PwC met het oog op de onafhankelijkheid van PwC. Hieruit leiden wij af dat PwC middels instructie de volledigheid en integriteit van het onderzoek bewaakt met het oog op haar onafhankelijke positie als onderzoeker en hierover zeggenschap heeft. Het is ook PwC die vervolgens uit de brongegevens selecteert welke gegevens relevant zijn voor haar onderzoek. PwC doet dat met eigen forensische IT-experts en onderzoekers en met gebruikmaking van eigen software en een eigen zoekstrategie.
- 3.3.13 Op grond van het voorgaande ligt het in de rede dat de minister is aan te merken als verantwoordelijke voor de verstrekking van de gevraagde e-mails aan PwC en dat PwC voor de verdere verwerking van die e-mails na de verstrekking ervan is aan te merken als verantwoordelijke.
- 3.3.14 Hierbij kan tevens in aanmerking worden genomen dat in overweging 1.8 van de Privacygedragscode sector particuliere onderzoeksbureaus van de Nederlandse Veiligheidsbranche (NVB) een particulier onderzoeksbureau als verantwoordelijke in de

¹⁶ <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-financien/privacy>.

¹⁷ In het vervolg van dit advies wordt ook wel van 'het ministerie' gesproken, waarmee dan ten aanzien van de verwerking van persoonsgegevens wordt bedoeld dat het handelt onder de verwerkingsverantwoordelijkheid van de minister.

zin van de Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp) wordt aangemerkt. Ten aanzien van deze privacygedragscode heeft de Autoriteit persoonsgegevens (AP) op 9 maart 2016 een goedkeurende verklaring als bedoeld in artikel 25, eerste lid, Wbp afgegeven.¹⁸ In verband met de inwerkingtreding van de AVG per 28 mei 2018, heeft de AP bij brief van 7 mei 2018 de NVB bericht de goedkeurende verklaring niet in te trekken tot een aan de AVG aangepaste privacygedragscode zal zijn goedgekeurd.¹⁹ Artikel 11a van de Regeling particuliere onderzoeksbureaus en beveiligingsorganisaties verplicht recherchebureaus tot het vaststellen van een privacygedragscode overeenkomstig bijlage 6 bij die regeling, waarin de privacygedragscode van de NVB integraal is opgenomen.

3.3.15 Gelet op de omstandigheid dat PwC verzoekt om de brongegevens en het ministerie daarmee instemt en PwC middels instructie zeggenschap heeft op de wijze waarop de brongegevens van de mailserver van het ministerie op een externe gegevensdrager worden gekopieerd, kunnen de minister en PwC ten aanzien van de verstrekking en uitvoering daarvan mogelijk als gezamenlijk verantwoordelijk worden aangemerkt.

3.3.16 Indien het ministerie een bepalende invloed heeft of krijgt en aanzien van het filteren van gegevens uit de brongegevens kan de minister ten aanzien daarvan ook (mede)verantwoordelijkheid (gaan) dragen.

3.4 Grondslag

3.4.1 De minister moet de verstrekking van e-mails van de betrokkenen aan PwC ten behoeve van het onderzoek kunnen baseren op een grondslag als bedoeld in artikel 6, eerste lid, AVG. Als mogelijk grondslagen daarvoor kunnen in overweging worden genomen:

- (a) toestemming van de betrokkene, als bedoeld in artikel 6, eerste lid, aanhef en onder a, AVG,
- (b) een wettelijke plicht van de minister, als bedoeld in artikel 6, eerste lid, aanhef en onder c, AVG,
- (c) een publiekrechtelijke taak van de minister, als bedoeld in artikel 6, eerste lid, aanhef en onder e, AVG,
- (d) een gerechtvaardigd belang van de minister, als bedoeld in artikel 6, eerste lid, aanhef en onder f, AVG

(a) Toestemming

3.4.2 Om twee redenen ligt het niet voor de hand om het ter beschikking stellen van de e-mails voor het onderzoek op de toestemming van de betrokkenen te baseren.

¹⁸ *Stcrt.* 2016, 11903

¹⁹ https://s3-eu-central-1.amazonaws.com/nvb.gi/wp-content/uploads/2020/05/16183331/ppo_2016-2021_verklaring_autoriteit_persoonsgegevens_geldigheid_goedkeuring_code_na_avg.pdf.

3.4.3 In de eerste plaats is het zeer de vraag of alle betrokkenen rechtsgeldig toestemming kunnen geven. Op grond van artikel 4, aanhef en onder 11, AVG vereist rechtsgeldige toestemming een vrije wilsuiting. Uit overweging 43 van de preambule bij de AVG volgt dat toestemming geen geldige rechtsgrond mag zijn in een specifiek geval wanneer er sprake is van een duidelijke wanverhouding tussen de betrokkene en de verwerkingsverantwoordelijke en dit het onwaarschijnlijk maakt dat de toestemming in alle omstandigheden van die specifieke situatie vrijelijk is verleend. Hierbij moet met name worden gedacht aan de situatie waarin de verwerkingsverantwoordelijke een overheidsinstantie is en de situatie waarin de verwerkingsverantwoordelijk werkgever van de betrokkene is.

3.4.4 Dit kan uitzondering lijden in het geval van (voormalig) bewindslieden en voormalig ambtenaren omdat voor hen niet onwaarschijnlijk hoeft te zijn dat zij toestemming vrijelijk zullen kunnen verlenen.

3.4.5 In de tweede plaats maakt toestemming het onderzoek afhankelijk van de wil van de betrokkenen.

(b) Wettelijke plicht

3.4.6 Het onderzoek wordt uitgevoerd om Kamervragen te kunnen beantwoorden. Voor zover met het onderzoek wordt voldaan aan artikel 68 van de Grondwet, dat de ministers en staatssecretarissen verplicht tot het aan de kamers geven van de inlichtingen die de leden van de kamers verlangen, kan de voor het onderzoek noodzakelijke verwerking van persoonsgegevens worden gebaseerd op het nakomen van een wettelijke plicht als bedoeld in artikel 6, eerste lid, aanhef en onder c, AVG. Op het noodzaaks criterium wordt hieronder nader ingegaan.

(c) Publiekrechtelijke taak

3.4.7 Voor zover het onderzoek of niet het gehele onderzoek wordt verricht om te kunnen voldoen aan artikel 68 van de Grondwet bestaan er goede argumenten om te onderbouwen dat het onderzoek wordt verricht in het kader van de uitvoering van een publiekrechtelijke taak, als bedoeld in artikel 6, eerste lid, aanhef en onder e, AVG.

3.4.8 Die taak is dan dezelfde taak als waarvoor het memo is opgesteld. Geredeneerd kan worden dat de gebeurtenissen rondom het memo vastgesteld dienen te worden, bijvoorbeeld teneinde herhaling te voorkomen, om verantwoording af te kunnen leggen met betrekking tot die gebeurtenissen dan wel om benadeelden opheldering te bieden.

3.4.9 Deze taken betreffen dan de uitvoering van de Wet kinderopvang door de Belastingdienst, die onderdeel is van het ministerie, waar de minister, dan wel de staatssecretaris in zijn plaats, leiding aan geeft op grond van artikel 44 Gw.

- 3.4.10 Ook een gegevensverwerking in het kader van de uitvoering van een publiekrechtelijke taak dient te voldoen aan het noodzaaks criterium. Op het noodzaaks criterium wordt hieronder ingegaan.

(d) Gerechtvaardigd belang

- 3.4.11 Het gerechtvaardigd belang komt als grondslag aan de orde voor zover een wettelijke plicht of een publiekrechtelijke taak geen grondslag biedt.
- 3.4.12 Van belang is dat op grond van de laatste zin van artikel 6, eerste lid, AVG een overheidsinstantie een verwerking in het kader van de uitoefening van haar taken niet kan baseren op een gerechtvaardigd belang. Het gerechtvaardigd belang kan voor een overheidsinstantie wel een grondslag bieden voor verwerkingen zoals in het kader van de beveiliging van gebouwen. Ook denkbaar is dat een overheidsinstantie verwerkingen in het kader van personeelsaangelegenheden kan baseren op het gerechtvaardigd belang, voor zover de uitvoering van de arbeidsovereenkomst daar geen grondslag voor biedt.
- 3.4.13 Bij de vraagstelling is uitdrukkelijk aangegeven dat het niet gaat om persoonsgericht onderzoek en ook niet om een integriteitsonderzoek of een onderzoek naar mogelijk plichtsverzuim. Om deze redenen ligt het niet voor de hand de verwerking van persoonsgegevens ten behoeve van het onderzoek te baseren op het gerechtvaardigd belang.
- 3.4.14 Tot slot zij opgemerkt dat ook PwC, voor zover PwC als verantwoordelijke moet worden aangemerkt, de verwerking van de e-mails die het ministerie verstrekt op een grondslag moet kunnen baseren. Voor PwC komt alleen het gerechtvaardigd belang, bestaand in het uitvoeren van de onderzoeksoopdracht, als grondslag in aanmerking.

3.5 Noodzaak

- 3.5.1 Het noodzaaksvereiste brengt mee dat het gebruik van e-mails van de betrokkenen voor het onderzoek moet voldoen aan de eisen van proportionaliteit en subsidiariteit. Daartoe dient een belangenafweging plaats te vinden waarbij in het bijzonder de bescherming van de persoonlijke levenssfeer van degenen op wie de gegevens betrekking hebben in aanmerking wordt genomen.
- 3.5.2 Hierbij is van belang of het gewicht dat aan het doel van het onderzoek kan worden toegekend het gebruik van de e-mails van de betrokkenen rechtvaardigt. Voor zover een wettelijke plicht de grondslag voor de verwerking is, ligt die afweging in die wettelijke verplichting besloten. Voor zover de grondslag voor de verwerking een publiekrechtelijke taak is, dient die afweging nog plaats te vinden.

- 3.5.3 Bij die afweging komt betekenis toe aan de maatschappelijke impact en de gevolgen van de Kinderopvangtoeslagaffaire alsmede aan de betekenis van de gang van zaken rond het memo in het kader daarvan alsmede aan het belang van het onderzoek voor het ministerie. In dit verband kan erop worden gewezen dat de Centrale Raad van Beroep heeft geoordeeld dat de integriteit en de geloofwaardigheid van het bestuursorgaan een gerechtvaardigd belang kan vormen voor doorzoeking van e-mail van ambtenaren.²⁰
- 3.5.4 Gelet op het gebruik van e-mail en de aard van het onderzoek ligt voor de hand dat het onderzoek niet goed kan worden uitgevoerd zonder gebruik te maken van e-mails.
- 3.5.5 Uit de rechtspraak van het EHRM volgt dat voorzienbaarheid van het gebruik van de e-mails een belangrijk, maar niet noodzakelijkerwijs doorslaggevend, criterium is voor de rechtmatigheid daarvan.
- 3.5.6 De interne regelingen van het ministerie voorzien niet in toegang van derden tot e-mail voor een onderzoek als het onderhavige. Daar staat tegenover dat de interne regelingen toegang tot e-mail door derden ook niet uitsluiten en ook niet beperken tot steekproefsgewijze controle of onderzoek in het geval van vermoedens van oneigenlijk gebruik of plichtsverzuim. Zo voorziet de gedragsregeling voor de digitale werkomgeving in toegang tot e-mail door derden, in het bijzonder de leidinggevende, ten behoeve van de continuïteit van werkzaamheden.
- 3.5.7 Voorts zou kunnen worden gesteld dat aan de functie van betrokkenen inherent is dat werk e-mail mogelijk openbaar gemaakt moet worden op grond van artikel 68 van de Grondwet, de Wet openbaarheid van bestuur of in het kader van een parlementaire enquête.
- 3.5.8 Het belang van voorzienbaarheid is daarin gelegen dat een betrokkene zich anders zal gedragen als hij de redelijke verwachting heeft dat wat hij doet bekend zal kunnen worden, dan wanneer hij de redelijke verwachting heeft dat dat niet bekend zal worden. Gelet op het voorgaande is verdedigbaar dat de betrokkenen redelijkerwijs de verwachting hadden kunnen hebben dat de desbetreffende e-mailcorrespondentie wél verder bekend zou worden, althans wordt betrokken in een onderzoek zoals dat in dit geval door PwC wordt uitgevoerd. Dat neemt niet weg dat het ontbreken van een interne regeling over de toegang door derden tot e-mail in een geval als het onderhavige, een omstandigheid kan zijn die kan leiden tot het oordeel dat het gebruik van e-mail voor het onderzoek onrechtmatig is.
- 3.5.9 Van belang is ook dat het onderzoek is gericht op een werkinhoudelijk memo en de e-mails die voor het onderzoek van belang zijn dan ook de uitvoering van de werkinhoudelijke taken door de betrokkenen zullen betreffen. Het zal met andere woorden niet om privéaangelegenheden van de betrokkenen gaan. Dat neemt niet weg

²⁰ CRvB 10 juni 2009, ECLI:NL:CRVB:2009:BJ0711.

dat alle e-mail moet worden onderzocht, al was het maar om de voor het onderzoek relevante e-mails te selecteren. Op grond van het noodzaaksvereiste dient daarbij de inbreuk op de gerechtvaardigde belangen van de betrokkenen tot een minimum te worden beperkt.

- 3.5.10 Uit het verzoek van PwC volgt dat al een onderbouwde beperking van de kring van betrokkenen en van de periode heeft plaatsgevonden. Ook dan gaat het nog om veel e-mail.
- 3.5.11 De keuze om niet aan betrokkenen te vragen om zelf de voor het onderzoek relevante e-mail ter beschikking te stellen vereist een deugdelijke motivering. Selectie van voor het onderzoek relevante e-mails door het ministerie of door PwC brengt immers mee dat derden kennis kunnen nemen van niet voor het onderzoek relevante e-mails, waaronder privé e-mail. Die motivering zal verband houden met de redenen om een extern onafhankelijk onderzoek uit te laten voeren. En ook met het voorkomen dat betrokkenen om hen moverende redenen mogelijk niet alle relevante e-mail ter beschikking stellen.
- 3.5.12 De voorgenomen werkwijze houdt in dat PwC uit de ter beschikking te stellen e-mails de voor het onderzoek relevante e-mails selecteert. Onderzoek door een externe partij zal voor betrokkenen minder ingrijpend zijn dan wanneer het ministerie deze selectie uitvoert.²¹ Hierdoor zullen niet (voormalig) collega's van de betrokkenen kennis kunnen nemen van de e-mails. In de overeenkomst met PwC is bovendien een geheimhoudingsplicht overeengekomen voor de onderzoekers van PwC en uit de werkwijze van PwC volgt dat e-mails die niet voor het onderzoek worden gebruikt, niet met het ministerie worden gedeeld.
- 3.5.13 Hiervoor is in paragraaf 3.3 opgemerkt dat het in de rede ligt dat PwC ten aanzien van de selectie van voor het onderzoek relevante e-mails als verantwoordelijke aangemerkt zal moeten worden. Onduidelijk is hoe PwC die selectie zal uitvoeren. Hierover is slechts bekend dat dit gebeurt overeenkomstig de door PwC bepaalde zoekstrategie.
- 3.5.14 Het ministerie heeft de keuze om dit ofwel over te laten aan de expertise van PwC ofwel, voor zover dat op grond van de onderzoeksopdracht mogelijk is, hierover zeggenschap uit te oefenen. Voor deze keuze en de mogelijkheid om zeggenschap uit te oefenen zal van belang kunnen zijn dat de onafhankelijkheid van PwC ten aanzien van het onderzoek gewaarborgd blijft.
- 3.5.15 In het geval het ministerie ervoor kiest de selectie over te laten aan PwC, verdient het aanbeveling de verantwoordelijkheid en eventuele aansprakelijkheid daarvoor, in

²¹ Zie bijvoorbeeld Rechtbank Amsterdam 14 juli 2020, ECLI:NL:RBAMS:2020:3452, rov. 18, waarin de rechtbank oordeelt dat de werkgever de e-mailbox van de werknemer door een extern bureau had kunnen laten onderzoeken en dat de werkgever onder meer door dat niet te doen, de verhoudingen onnodig op scherp heeft gezet.

afwijking van de voorliggende verwerkersovereenkomst, uitdrukkelijk bij PwC te leggen.

- 3.5.16 Voor zover het ministerie zeggenschap over de selectie uitoefent zal de minister als verantwoordelijke kunnen worden aangemerkt en ervoor moeten zorgen dat de selectie in overeenstemming met de AVG plaatsvindt. Het gaat er daarbij om dat de relevante e-mails zoveel mogelijk worden geselecteerd zonder dat kennis wordt genomen van de inhoud van andere e-mails. Dit kan bijvoorbeeld door de e-mailboxen eerst te ontdoen van voor het onderzoek kennelijk irrelevante e-mail, bijvoorbeeld aan de hand van externe kenmerken zoals geadresseerden, ontvangers en/of extensies en mogelijk onderwerpen. Voorts zou bijvoorbeeld aan de hand van zoektermen gezocht kunnen worden naar relevante e-mails.

3.6 Transparantie

- 3.6.1 Betrokkenen dienen op grond van artikel 13, eerste lid, AVG geïnformeerd te worden over de categorieën van ontvangers waaraan hun gegevens verstrekt worden. Voor ons is onduidelijk in hoeverre betrokkenen al geïnformeerd zijn over een mogelijke verstrekking aan PwC.
- 3.6.2 Gelet op het bijzondere karakter van het onderzoek en de omvang van de email die wordt verstrekt aan PwC ligt het in de rede dat de aanvullende informatieplicht van artikel 13, tweede lid, AVG van toepassing is, met name wat betreft de rechten van betrokkenen, waaronder het recht bezwaar te maken tegen de verwerking.
- 3.6.3 Ook vanuit een oogpunt van zorgvuldigheid, die onderdeel kan zijn van het noodzaaksvereiste ligt het in de rede betrokkenen vooraf te informeren over de voorgenomen verwerking.
- 3.6.4 Het verdient aanbeveling betrokkenen te informeren over:
- (a) de achtergrond en het doel van het onderzoek,
 - (b) welke gegevens van de betrokkenen daarvoor gebruikt zullen worden en aan PwC worden verstrekt,
 - (c) de voorgenomen werkwijze, in het bijzonder met betrekking tot de selectie van voor het onderzoek relevante gegevens,
 - (d) de verdeling van verantwoordelijkheden tussen het ministerie en PwC met betrekking tot de verschillende verwerkingsactiviteiten,
 - (e) de rechten van de betrokkenen, en
 - (f) contactgegevens bij zowel het ministerie als PwC waar betrokkenen terecht kunnen voor nadere informatie en het uitoefenen van hun rechten.
- 3.6.5 Het verdient aanbeveling dit ruim voor de verstrekking van het onderzoek te doen, zodat betrokken een reële mogelijkheid hebben om nadere informatie in te winnen en

hun rechten uit te oefenen. Indien het risico bestaat dat betrokkenen e-mails naar aanleiding van het informeren verwijderen, kunnen de e-mails veilig worden gesteld voordat betrokkenen worden geïnformeerd.

3.7 Positie ondernemingsraad

- 3.7.1 Artikel 27, eerste lid, onder k, Wor vereist de instemming van de ondernemingsraad met een regeling betreffende de verwerking van persoonsgegevens van in de onderneming werkzame personen. De verstrekking aan PwC ten behoeve van het onderzoek betreft niet zo een regeling, zodat deze geen instemming van de ondernemingsraad behoeft.